

Valgkampstudien 2017

Frafall, vekting og representativitet

Notat

Audun Fladmoe

21. oktober 2020

© Institutt for samfunnsforskning 2020

Institutt for samfunnsforskning

Munthes gate 31

PO Box 3233 Elisenberg

NO-0208 Oslo, Norway

www.samfunnsforskning.no

Innhold

Valgkampstudien 2017	4
Innledning	4
Om gjennomføringen	5
Frafall og sosiodemografi	6
Frafall, valgdeltakelse og partioppslutning	16
Vekting og representativitet	23
Avslutning	27
Litteratur	30

Valgkampstudien 2017

Innledning

I forbindelse med stortingsvalget i 2017 ble det gjennomført en valgkampstudie som del av valgundersøkelsen. Formålet med undersøkelsen var å studere endringene i holdninger og velgeradferd underveis i valgkampen. Resultater fra undersøkelsen er blant annet publisert i to kapitler i boka *Velgere og valgkamp. En studie av stortingsvalget 2017* (Aalberg, Maurer & Karlsen 2019; Haugsgjerd, Karlsen & Aalberg 2019). I dette notatet presenterer vi frafallsanalyser i velgerundersøkelsen.¹

Valgkampstudien var en såkalt panelundersøkelse, der de samme respondentene ble fulgt over tid og intervjuet fire ganger. Fordelen med slike panelstudier er at det er mulig å studere holdnings- og adferdsendringer på individnivå – for eksempel om en person endrer holdninger eller bytter partipreferanse. Dette i motsetning til longitudinelle krysseksjonelle studier, der man studerer endringer over tid basert på ulike utvalg. Samtidig er det en utfordring med panelstudier at svarprosenten har en tendens til å falle fra intervju til intervju, og dette frafallet er ikke tilfeldig. En gjennomgang av The Michigan Panel Study over en 20-årsperiode (1968–1989) fant for eksempel at frafallet var høyest blant respondentene med lav sosioøkonomisk status, ustabil inntekt og ustabile familieforhold og blant personer med innvandrerbakgrunn (Fitzgerald, Gottschalk & Moffitt 1998). Dermed blir utvalget gradvis skjevare og mindre representativt for den populasjonen den var ment å studere. En vanlig «løsning» på dette problemet er å korrigere for skjevhetene ved å vekte materialet (Vandecasteele & Debels 2006). Dette innebærer å gi de gruppene av respondenter som faller mest fra, større verdi i analysene, f.eks. at svarene til lavt utdannede «veier» mer i analysene enn svarene til høyt utdannede. Basert på analyser av the European Community

¹ Takk til Johannes Bergh og Atle Haugsgjerd for nyttige kommentarer til tidligere utkast av notatet.

Household Panel (EHP) viser imidlertid Vandecasteele og Debels (2006) at denne type vekting ikke alltid reduserer skjevhetene.

Formålet med dette notatet er å studere hvordan frafallet i valgkampstudien utviklet seg over tid og å undersøke om materialet blir mer representativt når det vektet basert på ulike kjennetegn ved respondentene. Valgkampstudien gir en unik mulighet til nettopp dette. Siden den siste og fjerde intervjurunden ble gjennomført rett etter valget i 2017, kan vi sammenligne oppgitt stemmegiving med fasiten – det faktiske valgresultatet. Spørsmålet blir dermed om valgresultatet blant respondentene blir mer likt det faktiske valgresultatet når utvalget vektet.

Om gjennomføringen

Valgkampstudien ble gjennomført som en nettundersøkelse, og det var Statistisk sentralbyrå (SSB) som stod for gjennomføringen. Den første undersøkelsen (t1) ble gjennomført før sommeren 2017, før valgkampen var kommet skikkelig i gang. Den andre undersøkelsen (t2) ble gjennomført tidlig i valgkampen (15.8–22.8.2017), mens den tredje undersøkelsen (t3) ble gjennomført i siste halvdel av valgkampen (29.8–5.9.2017). Til sist ble den fjerde undersøkelsen (t4) gjennomført rett etter valget. Tabell 1 oppsummerer viktige elementer ved studien.

Tabell 1. Oversikt over gjennomføring av valgkampstudien

	Tidspunkt	Antall inviterte	Antall svar	Svarprosent (i)	Svarprosent (ii)
t1	26.6–30.6.2017	10 000	4033	40,3 %	40,3 %
t2	15.8–22.8.2017	4033	2274	22,7 %	56,4 %
t3	29.8–5.9.2017	4033	2157	21,6 %	53,5 %
t4	11.9–17.9.2017	4033	1836	18,4 %	45,5 %

Svarprosent (i): svar som andel av opprinnelig bruttoutvalg (n = 10 000)

Svarprosent (ii): svar som andel av inviterte per runde (t1, n = 10 000, t2–t4, n = 4033)

10 000 tilfeldige personer ble invitert til å delta i valgkampstudien. Av disse svarte 4033 personer på den første undersøkelsen, noe som ga en svarprosent på 40 prosent. Disse 4033 respondentene ble deretter invitert til å delta i de tre neste undersøkelsene. De nesten 6000 respondentene som *ikke* svarte på den første undersøkelsen, ble med andre ord strøket fra utvalget.

Antallet som svarte, sank gjennom undersøkelsesperioden. Av de 4033 som ble invitert til å delta i andre runde, var det 2274 personer som svarte. Dette utgjør 56,4 prosent av dem som fikk invitasjon i t2, men bare 22,7 prosent av dem som opprinnelig ble invitert til å delta i valgkampstudien (se svarprosent (i) og (ii) i tabell 1). I tredje runde (t3) var det 2157 som svarte. Dette utgjorde 53,5 prosent av dem som fikk invitasjon i t3, men 21,6 prosent av dem som opprinnelig ble invitert til studien. Til sist var det 1836 personer som svarte på den fjerde undersøkelsen. Dette utgjorde 45,5 prosent av dem som ble invitert i t4, og 18,4 prosent av dem som opprinnelig ble invitert. I sum betyr dette at frafallet fra den første (t1) til den fjerde runden (t4) var på over 50 prosent; færre enn halvparten av dem som svarte i t1, svarte også i t4.

Alle som svarte i t1, ble invitert på nytt til å delta i t2, t3 og t4 – uavhengig av frafall underveis. For eksempel var det mulig å svare i t1 og t3 uten å delta i t2 og t4. Av de 4033 som svarte i t1, var det 1437 personer (35,6 prosent) som aldri deltok igjen – de svarte bare én gang. 495 personer (12,3 prosent) besvarte to undersøkelser, 551 personer (13,7 prosent) besvarte tre undersøkelser, mens 1555 personer (38,6 prosent) besvarte alle fire undersøkelsene.

Resten av notatet er delt inn i tre deler. Først studerer vi frafall og sosiodemografiske kjennetegn ved respondentene: kjønn, alder, utdanning og bosted (landsdel). Deretter undersøker vi frafall, valg-deltakelse og partioppslutning. Til slutt undersøker vi hvordan vektingen av materialet på sosiodemografiske kjennetegn påvirker hvor representativt utvalget er når det gjelder stemmegiving.

Frafall og sosiodemografi

I denne delen undersøker vi hvordan frafallet varierte etter sosiodemografiske kjennetegn.

Som vist i tabell 1 var det fallende svarprosent gjennom undersøkelsesperioden. Tabell 2 viser svarprosent beregnet på tilsvarende måte som i tabell 1 innenfor ulike grupper av respondenter.

Tabell 2. Svarprosent i ulike grupper. Prosent.

	Netto- utvalg t1	Nettoutvalg t2		Nettoutvalg t3		Nettoutvalg t4	
		(i)	(ii)	(i)	(ii)	(i)	(ii)
Menn	40,7	24,7	60,8	23,1	56,7	20,2	49,6
Kvinner	40,0	20,8	52,0	20,1	50,2	16,6	41,4
18–29 år	33,0	13,5	40,8	11,7	35,4	9,0	27,2
30–39 år	38,2	19,6	51,4	19,3	50,6	15,4	40,3
40–49 år	42,5	24,1	56,7	22,8	53,7	19,1	45,0
50–59 år	46,0	28,1	60,9	27,4	59,5	23,6	51,2
60 år og eldre	42,0	26,9	63,9	25,5	60,7	22,9	54,4
Grunnskole	30,9	12,7	41,2	11,6	37,5	9,0	29,1
VGS	37,2	20,8	56,0	19,6	52,6	16,6	44,5
Universitet	51,5	32,7	63,5	31,6	61,4	27,6	53,6
Ikke registrert	21,2	6,7	31,8	5,8	27,3	5,8	27,3
Oslo og Akershus	44,5	24,9	56,0	24,0	54,0	20,8	46,8
Hedmark og Oppland	38,2	22,7	59,5	20,0	52,4	17,9	46,9
Sør-Østlandet	40,2	22,2	55,3	21,2	52,7	17,7	44,2
Agder og Rogaland	38,8	21,9	56,3	21,4	55,2	18,3	47,1
Vestlandet	40,2	23,1	57,3	21,1	52,4	18,1	44,9
Trøndelag	39,5	22,5	57,1	21,6	54,8	18,3	46,3
Nord-Norge	35,2	19,3	54,7	18,4	52,3	14,4	41,0
Totalt	40,3	22,7	56,4	21,6	53,5	18,4	45,5

Svarprosent (i): svar som andel av opprinnelig bruttoutvalg (n = 10 000)

Svarprosent (ii): svar som andel av inviterte per runde (t1, n = 10 000, t2–t4, n = 4033)

Tabellen viser at svarprosenten var omtrent identisk blant kvinner og menn i den første runden (40–41 prosent). Fra den første til den andre runden var imidlertid frafallet større blant kvinner enn blant menn: 61 prosent av mennene og 52 prosent av kvinnene som deltok i den første runden, deltok også i den andre. Dette utgjorde henholdsvis 25 og 21 prosent av dem som opprinnelig ble invitert til t1. Etter den første runden ser kjønnsforskjellen ut til å være stabil: Menn svarer i større grad enn kvinner, men forskjellen mellom kjønnene er relativt lik i den tredje og fjerde runden. I den siste runden svarte 50 prosent av mennene og 41 prosent av kvinnene som deltok i t1. Dette utgjorde henholdsvis 20 og 17 prosent av dem som opprinnelig ble invitert.

Når det gjelder alder, viser tabellen et entydig mønster der svarprosenten øker med økende alder. Den viser også at forskjellene mellom de yngste og de eldste respondentene forsterkes gjennom perioden. I første runde (t1) svarte over 40 prosent av dem som var eldre enn 40 år (46 prosent blant dem mellom 50 og 59 år), mens andelen var 33 prosent

blant dem under 30 år. I andre runde (t2) falt andelen som svarte blant dem som opprinnelig ble invitert, til 28 prosent blant dem mellom 50 og 59 år og 14 prosent blant dem under 30 år. Dette betyr at mens de mellom 50 og 59 år hadde 1,4 ganger så stor sannsynlighet som dem under 30 år til å svare i t1, var forskjellen blitt 2 ganger så stor i t2. Svarprosenten faller ytterligere fra t2 til t3, men mest for dem under 30 år (fra 13,5 til 11,7 prosent av opprinnelig utvalg). Til slutt, i t4, svarte 9 prosent av dem under 30 år og 24 prosent av dem mellom 50 og 59 år som opprinnelig ble invitert til å delta.

Beregner vi svarprosenten i t2–t4 med utgangspunkt i hvor mange som faktisk fikk invitasjon, viser tabellen at andelen som svarte, aldri falt under 50 prosent blant dem over 50 år. Blant dem under 30 år sank derimot andelen som svarte, fra 41 til 27 prosent i perioden.

Vi finner et lignende mønster når vi ser på respondentens utdanningsnivå. Svarprosenten blant dem med grunnskole som høyeste utdanning er omtrent på nivå med dem under 30 år i hele perioden. Blant dem som ikke har registrert utdanningsnivå, er svarprosenten enda lavere. Men denne gruppen utgjorde bare 1 prosent av bruttoutvalget (104 personer, se tabell 3).

Blant dem med utdanning fra universitet eller høyskole er svarprosenten gjennomgående høyere enn i noen av aldersgruppene. Tar vi utgangspunkt i det opprinnelige utvalget, svarte 52 prosent av de høyest utdannede i t1. Deretter falt svarprosenten jevnt til 28 prosent i t4. Tar vi utgangspunkt i hvor mange som faktisk ble invitert, faller svarprosenten aldri under 50 prosent blant dem med høyest utdanning.

Til slutt viser tabell 2 at svarprosenten gjennomgående var høyest blant respondentene som var bosatt i Oslo og Akershus (45 prosent i t1), og lavest blant respondentene som var bosatt i Nord-Norge (35 prosent i t1). Forskjellene vedvarer gjennom studien, og som andel av dem som opprinnelig ble invitert til å delta, svarte 21 prosent av dem som er bosatt i Oslo og Akershus, og 14 prosent av dem som er bosatt i Nord-Norge i t4. Som vi skal se senere, skyldes forskjellene i respons mellom respondentene som var bosatt i ulike landsdeler, frafallet i første runde. Frafallet i de neste rundene er relativt likt på tvers av landsdeler (se figur 3).

Svarprosenten har åpenbart konsekvenser for utvalgssammensetningen. Tabell 3 viser fordelingen av ulike grupper blant de stemmeberettigede blant dem som ble trukket ut til å delta (bruttoutvalget), og i de fire nettoutvalgene. Tabellen viser også total- og gjennomsnittsavviket mellom brutto- og nettoutvalgene for hver variabel. Totalavviket

er beregnet ved å summere avvikene på hver enkelt kategori i variablene (f.eks. avvik for menn pluss avvik for kvinner). Dette avviket kan bli påvirket av hvor mange kategorier en variabel har. Gjennomsnittsavviket tar hensyn til dette ved at vi deler totalavviket på antall kategorier i hver variabel (f.eks. totalavvik for henholdsvis menn og kvinner delt på to).

Tabellen viser for det første at sammensetningen blant dem som ble trukket ut til å delta i undersøkelsen (bruttoutvalget), har en relativt lik fordeling som i populasjonen av stemmeberettigede. Et lite unntak er at bruttoutvalget har en noe lavere andel personer med videregående utdanning som høyeste nivå (og dermed litt flere med grunnskole- eller universitet/høyskole som høyeste utdanningsnivå). Dette avviket må imidlertid tas med forbehold, siden tilgjengelig utdanningsstatistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB) er basert på hele befolkningen 16 år eller eldre, ikke bare dem som har stemmerett. Tallene som vises i tabellen, er derfor basert på utdanningsnivået til hele den voksne befolkningen.

Tabell 3. Sosiodemografisk sammensetning av stemmeberettigede, bruttoutvalg og fire nettoutvalg. Prosent.

	Stemme-berettigede 2017	Brutto-utvalg	Netto-utvalg t1	Netto-utvalg t2	Netto-utvalg t3	Netto-utvalg t4
Menn	49,5	49,6	50,0	53,9	53,0	54,5
Kvinner	50,5	50,4	50,0	46,1	47,0	45,5
Avvik brutto-netto (totalt)			0,8	8,6	6,8	9,8
Avvik brutto-netto (gj.snitt)			0,4	4,3	3,4	4,9
18–29 år	20,0	21,1	17,3	12,5	11,5	10,3
30–39 år	14,8	14,4	13,6	12,4	12,9	12,0
40–49 år	17,0	16,7	17,6	17,7	17,7	17,4
50–59 år	16,8	16,6	18,9	20,4	21,0	21,3
60 år og eldre	31,4	31,3	32,6	36,9	36,9	38,9
Avvik brutto-netto (totalt)			9,2	21,1	22,3	26,2
Avvik brutto-netto (gj.snitt)			1,8	4,2	4,5	5,2
Grunnskole	22,5 ^a	23,6	18,1	13,2	12,7	11,6
Vgs.	45,6 ^a	41,9	38,6	38,4	38,0	37,8
Universitet	31,4 ^a	33,4	42,7	48,1	49,1	50,3
Ikke registrert	0,6 ^a	1,0	0,6	0,3	0,3	0,3
Avvik brutto-netto (totalt)			18,5	29,3	31,2	33,7
Avvik brutto-netto (gj.snitt)			4,6	7,3	7,8	8,4
Oslo og Akershus	23,3	23,7	26,2	26,0	26,4	26,9
Hedmark og Oppland	7,8	7,7	7,3	7,7	7,1	7,5
Sør-Østlandet	19,3	19,2	19,1	18,8	18,9	18,6
Agder og Rogaland	14,3	14,3	13,7	13,7	14,2	14,2
Vestlandet	17,0	16,8	16,8	17,1	16,5	16,6
Trøndelag	8,9	8,9	8,7	8,8	9,0	8,9
Nord-Norge	9,5	9,4	8,2	7,9	8,0	7,4
Avvik brutto-netto (totalt)			5,1	5,0	5,5	6,2
Avvik brutto-netto (gj. snitt)			0,7	0,7	0,8	0,9
n	3 765 229	10 000	4033	2274	2157	1836

^a Informasjon om de stemmeberettigedes utdanningsnivå er ikke tilgjengelig. Tallene er derfor basert på utdanningsnivået til hele den voksne befolkningen.

Tabell 3 viser videre at kjønnsfordelingen er 50-50 i den første runden av valgkampstudien, men at forskjellen deretter øker tydelig. I den andre, tredje og fjerde runden utgjør mennene 53–55 prosent av utvalget, mens kvinnene utgjør 46 til 47 prosent. Dette innebærer at det samlede avviket mellom nettoutvalgene og bruttoutvalget øker fra 0,8 prosentpoeng i t1 til hele 8,6 prosentpoeng i t2. Deretter går avviket litt ned igjen i t3, til 6,8 prosentpoeng, mens det igjen øker i t3 til 9,8 prosentpoeng. Dette

betyr at for hver verdi på variabelen øker avviket mellom brutto- og nettoutvalget fra 0,4 prosentpoeng i t1 til mellom 3,4 og 4,9 prosentpoeng i t2–t4.

Videre ser vi at alders- og utdanningskjevhetene er enda tydeligere, og at de også forsterkes gjennom studieperioden, særlig t1 og t2. Mens det gjennomsnittlige avviket mellom brutto- og nettoutvalgene for aldersgruppene var 1,8 prosentpoeng i t1, øker det til 4,1 prosentpoeng i t2. I t4 er det økt ytterligere til 5,2 prosentpoeng. Tilsvarende avvik for utdanningskategoriene øker fra 4,6 prosentpoeng i t1 til 7,3 prosentpoeng i t2. I t4 er det økt til 8,4 prosentpoeng. Totalavviket på utdanningsvariabelen er på hele 33,7 prosentpoeng i t4.

Den yngste aldersgruppen (under 30 år) utgjorde 20 prosent av de stemmeberettigede. I den første undersøkelsen (t1) utgjorde de 17 prosent av respondentene, mens de i t4 bare utgjorde 10 prosent av dem. Motsatt utgjorde personer som er 60 år og eldre, 31 prosent av de stemmeberettigede. I t1 og t4 utgjorde de henholdsvis 33 og 39 prosent av dem. Den mest representative aldersgruppen er gjennomgående dem mellom 40 og 49 år. Denne gruppen utgjorde 17 prosent av de stemmeberettigede, og gjennom hele perioden varierte størrelsen på denne gruppen mellom 17,4 og 17,7 prosent av respondentene.

Når det gjelder respondentenes utdanningsnivå, øker andelen med utdanning fra universitet eller høgskole fra 43 prosent i t1 til 50 prosent i t4. Halvparten av respondentene i den siste undersøkelsen hadde altså høyere utdanning. Blant de stemmeberettigede var andelen 31 prosent. Motsatt synker andelen med grunnskole som høyeste utdanning fra 18 prosent i t1 til 12 prosent i t4. Blant de stemmeberettigede er andelen 23 prosent.

Til sist viser tabell 3 at den geografiske fordelingen av respondentene er relativt jevn gjennom undersøkelsesperioden. Det er hele tiden noe overrepresentasjon av respondenter som er bosatt i Oslo og Akershus, og noe underrepresentasjon av respondenter som er bosatt i Nord-Norge. Disse avvikene oppstår i den første undersøkelsen, og de holder seg ganske stabile gjennom hele undersøkelsesperioden. Gjennomsnittsavviket mellom brutto- og nettoutvalgene når det gjelder geografi, er hele tiden på mindre enn 1 prosentpoeng.

Siden alle som svarte på den første undersøkelsen (t1), ble invitert på nytt til å delta i de neste undersøkelsene (t2–t4), uavhengig av frafall underveis, kan vi undersøke frafallet etter hvor mange undersøkelser respondentene svarte på. Som nevnt innledningsvis var det 1437 personer (35,6 prosent) som bare svarte på den første undersøkelsen. 495

personer (12,3 prosent) besvarte to undersøkelser, 551 personer (13,7 prosent) besvarte tre undersøkelser, mens 1555 personer (38,6 prosent) besvarte alle fire undersøkelsene. Tabell 4 viser den sosiodemografiske fordelingen etter hvor mange undersøkelser respondentene svarte på. De som bare deltok i én runde, og de som deltok i alle fire, utgjør ytterpunktene når det gjelder frafallet. Det er derfor særlig interessant å sammenligne disse to gruppene.

Tabell 4. Antall deltakelser etter sosiodemografiske kjennetegn. Prosent (rader).

	Deltatt i en runde	Deltatt i to runder	Deltatt i tre runder	Deltatt i fire runder
Menn (n = 2015)	31,6	12,2	13,7	42,5
Kvinner (n = 2023)	39,6	12,4	13,6	34,5
18–29 år (n = 698)	50,6	16,3	12,2	20,9
30–39 år (n = 549)	37,7	14,2	16,2	31,9
40–49 år (n = 709)	33,6	13,8	16,2	36,4
50–59 år (n = 763)	30,5	10,6	15,5	43,4
60 år og eldre (n = 1319)	30,8	9,4	10,9	48,9
Grunnskole (n = 731)	50,9	14,4	10,8	23,9
VGS (n = 1561)	36,6	11,6	14,5	37,4
Universitet (n = 1723)	27,7	12,1	14,1	46,0
Ikke registrert (n = 23)	69,6	0,0	13,0	17,4
Oslo og Akershus (n = 1056)	35,4	12,0	13,1	39,5
Hedmark og Oppland (n = 295)	34,9	12,5	12,2	40,3
Sør-Østlandet (n = 774)	37,2	12,0	12,8	38,0
Agder og Rogaland (n = 554)	35,2	10,8	14,1	39,9
Vestlandet (n = 678)	35,4	13,4	12,7	38,5
Trøndelag (n = 352)	32,7	13,4	17,1	36,9
Nord-Norge (n = 329)	37,1	12,2	16,4	34,4

Tabellen viser at flere menn (43 prosent) enn kvinner (35 prosent) deltok i alle fire rundene. Det var ingen kjønnsforskjell når det gjaldt å delta i to eller tre runder, noe som betyr at kjønnsforskjellen skyldes at langt flere kvinner (40 prosent) enn menn (32 prosent) bare deltok i den første runden. Det var ingen kjønnsforskjell blant dem som deltok i to eller tre runder.

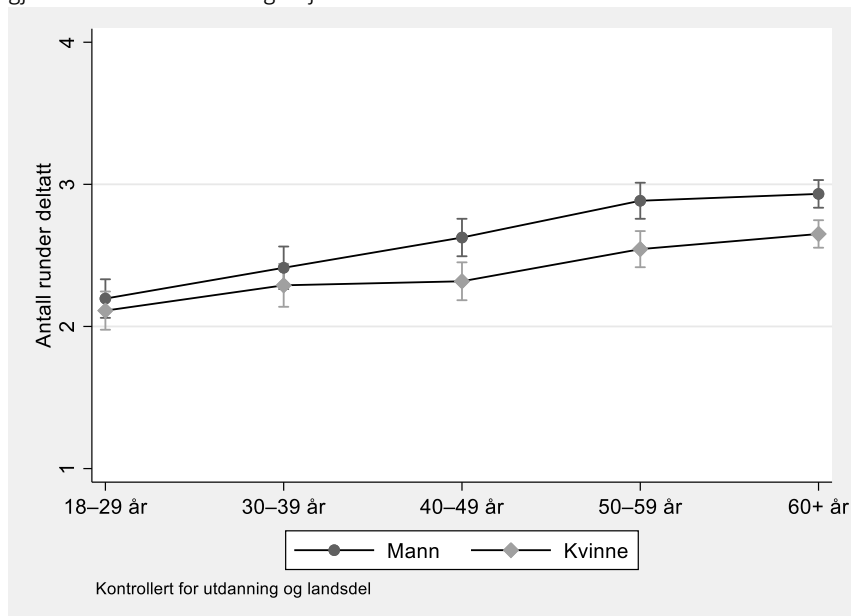
Når det gjelder alder, deltok halvparten av dem under 30 år bare i den første runden. Blant dem over 40 år var det om lag en av tre som

deltok bare en gang. Andelen som deltok to ganger, var også høyest blant de yngste. Motsatt deltok nesten halvparten av dem over 60 år og bare en av fem av dem under 30 år i alle fire runder. Igjen ser vi at de mellom 40 og 49 år ligner mest på utvalget som helhet. 34 prosent i denne gruppen deltok bare en gang, mens 36 prosent deltok i alle fire rundene.

Den geografiske fordelingen viser at andelen som bare deltok i en runde, var høyest blant respondentene som var bosatt på Sør-Østlandet og i Norge-Norge (begge 37 prosent), og lavest blant respondentene som var bosatt i Trøndelag (33 prosent). Blant dem som deltok i alle fire rundene, er det først og fremst respondentene som er bosatt i Nord-Norge, som skiller seg ut. 34 prosent av nordlendingene deltok i alle rundene. I Oslo og Akershus, Hedmark og Oppland og i Agder og Rogaland deltok 40 prosent av respondentene i alle fire undersøkelser.

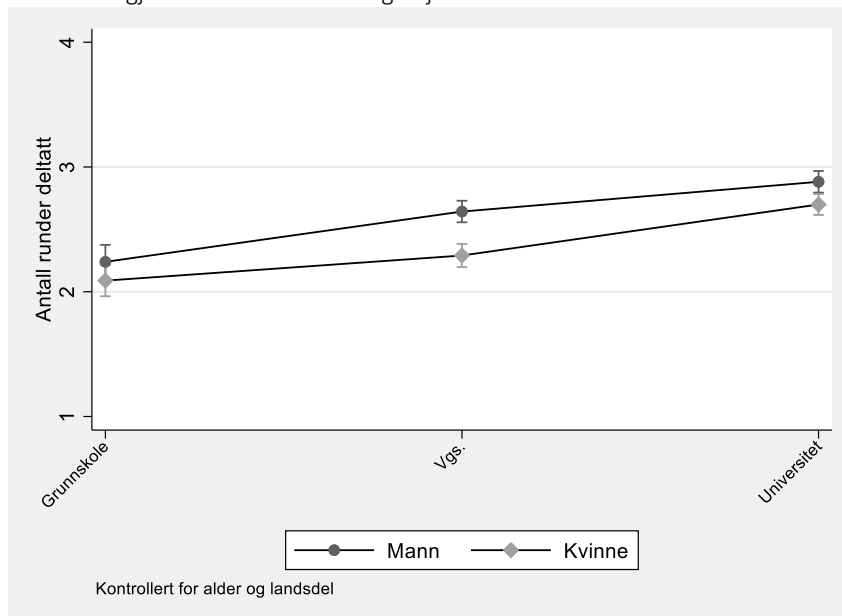
Forskjellene vi observerer i antall ganger hver respondent deltar, kan henge sammen på ulike måter. For eksempel kan kjønnsforskjellene variere mellom ulike aldersgrupper, og de geografiske forskjellene kan skyldes at andelen med høyere utdanning er lavere i Nord-Norge enn andre steder. For å avdekke denne typen sammenhenger har vi kjørt enkle regresjonsmodeller med antall deltakelser som avhengig variabel og alle bakgrunnsvariablene som uavhengig variabler. Utvalgte resultater fra disse analysene er illustrert i figur 1 til 3.

Figur 1. Antall deltakelser. Sammenhengen mellom kjønn og alder. Predikerte gjennomsnitt fra OLS-regresjon.

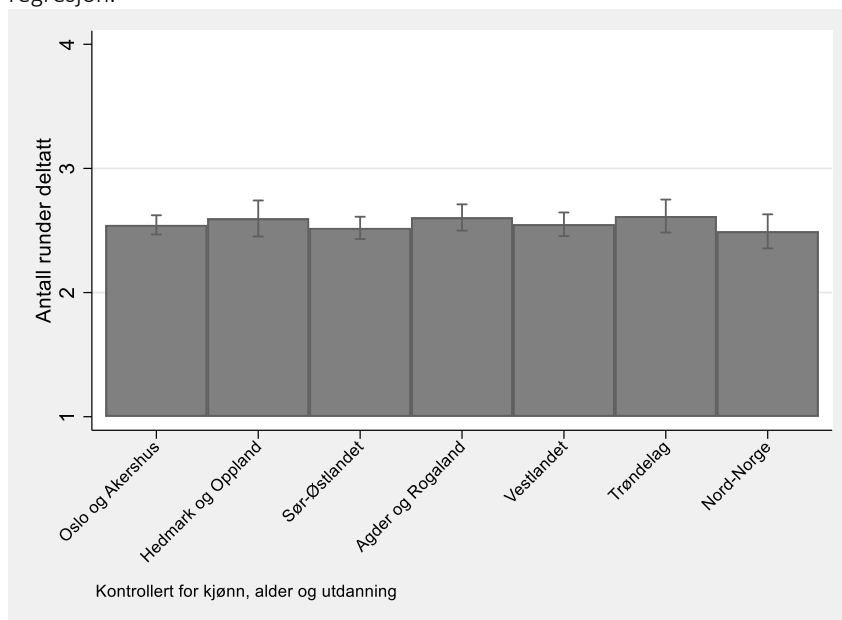
Figur 1 viser sammenhengen mellom kjønn og alder (samspill) i antall deltakelser når vi kontrollerer for utdanning og landsdel. Figuren viser at kjønnsforskjellene i deltakelse først slår ut blant dem som er 40 år eller eldre. Blant respondentene som er 40 år eller eldre, har menn i gjennomsnitt deltatt i flere undersøkelser enn kvinner. Blant dem som er yngre enn 40 år, er det ingen signifikante kjønnsforskjeller i antall deltakelser. Både blant menn og kvinner øker deltakelsen med alderen, men blant kvinner er altså denne økningen relativt sett svakere fra 40-årsalderen.

Figur 2. Antall deltakelser. Sammenhengen mellom kjønn og utdanning. Predikerte gjennomsnitt fra OLS-regresjon.

Figur 2 viser sammenhengen mellom kjønn og utdanning. Her ser vi at hele kjønnsforskjellen forklares av at menn med videregående utdanning som høyeste nivå i gjennomsnitt deltok i flere runder enn kvinner med tilsvarende utdanningsnivå. Blant dem med lavest og høyest utdanningsnivå var det ingen signifikante kjønnsforskjeller i antall deltakelser. Det relativt sett høyere frafallet blant kvinner enn blant menn skyldes dermed høyere frafall blant dem med midlere utdanningsnivå.

Figur 3. Antall deltakelser, pr. landsdel. Predikerte gjennomsnitt fra OLS-regresjon.

Til sist viser figur 3 gjennomsnittlig antall deltakelser blant respondenter som er bosatt i ulike landsdeler, kontrollert for kjønn, alder og utdanning. Figuren viser at det ikke er statistisk signifikante forskjeller mellom de forskjellige landsdelene når vi tar hensyn til at landsdelene har ulik befolkningssammensetning. Dette bekrefter også bildet som ble tegnet over, av at forskjellen i frafall mellom Oslo og Akershus på den ene siden og Nord-Norge på den andre skyldes frafallet i første runde (t1). Deretter holder forskjellene seg mer eller mindre konstant.

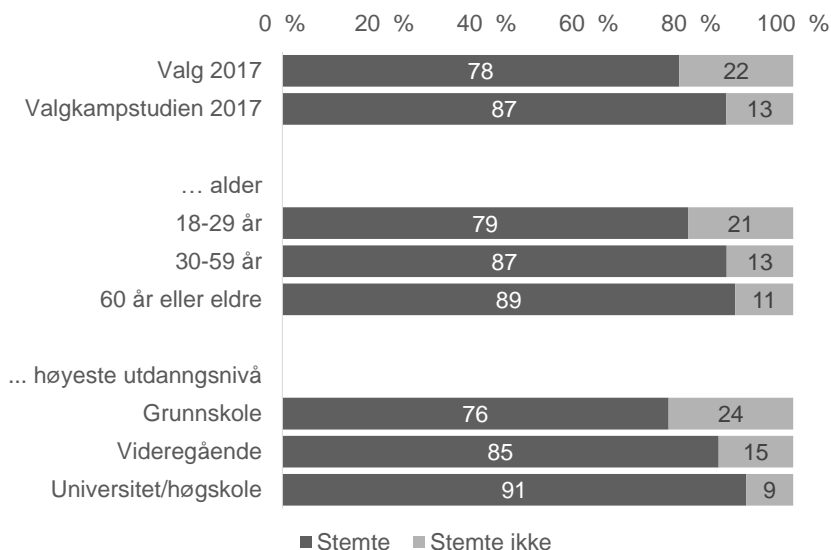
Frafall, valgdeltakelse og partioppslutning

Et sentralt formål med en valgstudie er å ha et utvalg som i størst mulig grad gjenspeiler befolkningens politiske preferanser. Hvilke partier foretrekker respondentene, og hvor godt stemmer dette overens med det faktiske valgresultatet? Men før vi undersøker respondentenes parti-preferanser, ser vi på valgdeltakelsen blant respondentene i valgkampstudien.

Figur 4 viser andelen som henholdsvis stemte og ikke stemte («hjemmesittere») ved stortingsvalget i 2017, og andelen respondenter

som i den siste runden av valgkampstudien (t4) oppga at de hadde stemt eller ikke stemt ved valget. Vi så over at frafallet i valgkampstudien var særlig stort blant de yngste og blant dem med lav utdanning. Figuren viser derfor også valgdeltakelse etter respondentenes alder og høyeste utdanningsnivå. For å gjøre det enklere å lese figuren skiller vi mellom tre aldersgrupper: de yngste (under 30 år), en mellomgruppe (30–59 år) og de eldre (60 år eller eldre).

Figur 4. Andel som stemte og ikke stemte ved stortingsvalget 2017 og i valgkampstudien (t4), i alt og etter alder og høyeste utdanningsnivå. Prosent.

Alders- og utdanningsforskjellene er statistisk signifikante, $p < 0,05$.

Figuren viser for det første at andelen som i valgkampstudien oppga at de hadde stemt ved valget, var betydelig høyere enn det valgdeltakelsen faktisk var. 78 prosent stemte ved stortingsvalget i 2017, mens hele 87 prosent av dem som deltok i den siste runden av valgkampstudien, oppga at de hadde stemt. Denne diskrepansen kan skyldes overrapportering i studien, men det kan også skyldes at samfunnsengasjerte mennesker har større sannsynlighet for å delta i spørreundersøkelser enn andre (Porter & Whitcomb 2005). Altså at personer som faktisk har stemt, også har større sannsynlighet for å delta i valgkampstudien. Denne effekten kan tenkes å bli forsterket i en panelstudie, ved at det er de som er mest

engasjert, som fortsetter å delta. Det kan tenkes at diskrepansen ville vært mindre dersom valgkampstudien hadde hatt færre runder.

En indikasjon på hvor stor betydning samfunnsengasjementet har for deltakelse i studien, er å se særskilt på gruppene som har størst frafall. Figur 4 viser at andelen som oppga at de stemte ved valget, er lavere i den yngste aldersgruppen og blant dem med lav utdanning, altså de to gruppene som hadde størst frafall. Spørsmålet er imidlertid om den lavere valgdeltakelsen er «lav nok»? Basert på registerdata finner Bergh og Christensen (2019) at unge og lavt utdannede er sterkt underrepresentert blant såkalte «vanevelgere», dvs. velgere som stemte ved kommunevalgene i 2011 og 2015 og ved stortingsvalgene i 2013 og 2017. For eksempel var andelen vanevelgere dobbelt så høy blant dem med høyere utdanning (59 prosent) enn blant dem med grunnskoleutdanning (29 prosent). 20 prosent av dem med lavest utdanning var permanente hjemmesittere, dvs. at de ikke deltok ved noen av de fire valgene. Dette gjaldt bare fire prosent av dem med høyere utdanning. Studien viser tilsvarende forskjeller når det gjelder alder (Bergh & Christensen 2019).

Figur 4 viser at de yngste og de med lavest utdanning i valgkampstudien hadde omtrent like høy valgdeltakelse som populasjonen som helhet hadde ved valget. Basert på funnene til Bergh og Christensen kunne vi ha forventet at deltakelsen til disse gruppene ville ha vært lavere, og også at de ville ha skilt seg enda tydeligere fra de eldre og dem med høy utdanning. I sum kan dette tyde på at utvalget i valgkampstudien, i alle fall i den siste runden, hadde en høyere andel samfunnsengasjerte personer enn det vi finner i befolkningen for øvrig, og at dette særlig gjaldt unge og dem med lav utdanning. Altså at de yngste og de med lavest utdanning som deltok i valgkampstudien, var mindre representative for disse gruppene generelt, sammenlignet med de eldre og dem med høy utdanning.

Hvilke konsekvenser har denne skjevheten for respondentenes partipreferanser? Vi begynner med å se på de overordnede resultatene, før vi til slutt ser nærmere på sammenhengen mellom partipreferanse, alder og utdanningsnivå.

Tabell 5 viser valgresultatet i 2017 og foretrukket parti blant respondentene i de fire rundene. I t1, t2 og t3 ble respondentene spurt om hvilket parti de planla å stemme på. I t4, to dager etter valget, ble de spurt om faktisk stemmegiving. Når det gjelder endringer i løpet av valg-

kampen, viser undersøkelsen trender som sammenfaller med meningsmålingene i perioden. Arbeiderpartiet hadde en fallende tendens, mens Høyre styrket seg.

Tabell 5. Foretrukket parti blant dem som hadde gjort seg opp en mening. Prosent.

	Stortings- valget 2017	Netto- utvalg t1	Netto- utvalg t2	Netto- utvalg t3	Netto- utvalg t4	Avvik valg – netto t4
Arbeiderpartiet	27,4	31,5	28,0	27,2	25,7	-1,7
Fremskrittspartiet	15,2	11,5	11,3	11,5	11,2	-4,0*
Høyre	25,0	25,9	26,0	26,8	26,7	1,6
Kristelig Folkeparti	4,2	4,3	4,8	4,7	4,3	0,1
Miljøpartiet De Grønne	3,2	3,3	4,1	4,3	4,5	1,3*
Rødt	2,4	2,5	2,8	3,0	3,1	0,7 [†]
Senterpartiet	10,3	11,6	11,5	10,7	10,5	0,2
Sosialistisk Venstreparti	6,0	4,4	5,9	6,1	7,4	1,4*
Venstre	4,4	3,8	4,7	4,4	5,0	0,6
Andre	1,8	1,2	1,0	1,5	1,6	-0,2
n	2 926 836	2692	1795	1790	1595	

Sig: † $p < 0,1$, * $p < 0,05$

For å undersøke hvor representativt utvalget var med hensyn til parti-preferanser, er det naturlig nok bare mulig å sammenligne det offisielle valgresultatet med den oppgitte stemmegivingen i den siste undersøkelsen i valgkampstudien (t4).

Tabell 5 viser at avviket mellom valgresultatet og oppgitt stemmegiving i t4 var størst for Fremskrittspartiet (FrP), med 4 prosentpoeng lavere oppslutning blant respondentene. Denne forskjellen er statistisk signifikant. Arbeiderpartiet (Ap) hadde også noe lavere oppslutning i undersøkelsen enn ved valget (minus 1,7 prosentpoeng), men denne forskjellen er innenfor feilmarginen. Høyre hadde på sin side litt høyere oppslutning i valgkampstudien enn ved valget (1,6 prosentpoeng), men denne forskjellen er også innenfor feilmarginen. Blant de mindre partiene ser vi at Sosialistisk venstreparti (SV) (1,4 prosentpoeng), Miljøpartiet de grønne (MDG) (1,3) og Rødt (0,7, $p < 0,1$) hadde signifikant høyere oppslutning i valgkampstudien enn ved valget. For de andre partiene var avvikene mindre en 1 prosentpoeng og ikke statistisk signifikante.

Spørsmålet er da i hvilken grad disse avvikene skyldes utvalgs-skjevheter som oppstod innledningsvis i valgkampstudien, eller om frafallet underveis hadde større betydning. En måte å studere dette på er å sammenligne partipreferansene til dem som bare deltok i den første runden, med dem som deltok i alle de fire rundene. Alle respondentene som hadde gjort seg opp en mening, oppga partipreferanse i den første runden (t1). Tabell 6 viser partipreferanse i t1 blant respondentene som hadde gjort seg opp en mening (vet ikke / vil ikke stemme er utelatt), etter hvor mange runder de deltok.

Tabell 6. Foretrukket parti i første runde (t1), etter antall deltakelser. Prosent.

	Deltatt i en runde	Deltatt i to under	Deltatt i tre under	Deltatt i fire under	Diff en vs. fire runder
Arbeiderpartiet	35,5	33,0	33,1	29,2	-6,2*
Fremskrittspartiet	13,9	11,8	11,7	10,6	-3,3†
Høyre	23,6	28,6	24,0	26,6	3,0
Kristelig Folkeparti	3,7	3,3	5,2	4,4	0,7
Miljøpartiet De Grønne	3,1	4,6	3,0	3,2	0,1
Rødt	1,8	1,3	2,4	3,1	1,3
Senterpartiet	11,5	11,3	11,5	11,8	0,3
Sosialistisk Venstreparti	3,3	2,6	4,3	5,2	1,9
Venstre	2,6	2,8	4,1	4,4	1,8†
Andre	1,1	0,8	0,7	1,5	0,4
n	454	391	462	1385	

Sig: † $p < 0,1$, * $p < 0,05$

Tabell 6 viser at det var et tydelig frafall underveis i valgkampstudien av folk som har preferanse for Ap og FrP, altså de to partiene som hadde relativt sett dårligst oppslutning i den siste runden av valgkampstudien sammenlignet med valget. Før sommeren 2017 var oppslutningen for Ap 35,5 prosent blant dem som bare deltok i første runde, og 29,2 prosent blant dem som deltok i alle fire runder. For FrP var de tilsvarende tallene 13,9 og 10,6 prosent. Motsatt hadde Høyre tre prosentpoeng høyere oppslutning før sommeren 2017 blant dem som deltok fire ganger, sammenlignet med dem som deltok bare en gang. Rødt, SV og Venstre hadde også en høyere oppslutning på mer enn 1 prosentpoeng blant dem som deltok fire ganger, sammenlignet med dem som bare deltok en gang.

Alle disse partiene var overrepresentert i t4 sammenlignet med valget. For de andre partiene var forskjellene mindre enn 1 prosentpoeng.

Dette indikerer at de skjevhetene i frafallet som vi har observert, har konsekvenser for hvor representativt valgkampstudien var når det gjelder å måle partioppslutning, særlig i den siste runden. I tabell 7 ser vi derfor på oppgitt stemmegiving i t4 etter alder og utdanning, som var de indikatorene der frafallet var skjevest. Tabellen viser også det faktiske valgresultatet.

Tabell 7. Foretrukket parti i siste runde (t4), etter alder og utdanning. Prosent.

	Stortings- valget 2017	Valgkampstudien 2017, t4					
		18–29 år	30–59 år	60 år eller eldre	Grunnskole	Vgs.	Universitet/ høgskole
Arbeiderpartiet	27,4	19,9	25,4	27,4	27,3	25,8	25,4
Fremskrittspartiet	15,2	4,0	10,9	13,4	16,8	17,4	5,7
Høyre	25,0	16,6	26,2	29,7	25,5	27,7	26,1
Kristelig Folkeparti	4,2	6,0	4,6	3,6	1,2	3,2	5,7
Miljøpartiet De Grønne	3,2	15,9	4,7	1,6	2,5	2,0	6,7
Rødt	2,4	6,6	2,8	2,7	5,6	2,2	3,3
Senterpartiet	10,3	8,6	9,8	11,8	9,3	13,2	8,7
Sosialistisk Venstreparti	6,0	16,6	7,7	4,9	6,2	3,9	10,1
Venstre	4,4	4,0	6,4	3,3	2,5	2,7	7,0
Andre	1,8	2,0	1,6	1,6	3,1	2,0	1,1
n	2 926 836	151	810	634	518	867	838

Signifikante variasjoner i partipreferanse ($p < 0,05$): Alder (FrP, Høyre, MDG, Rødt, SV, Venstre), Utdanning (FrP, KrF, MDG, Sp, SV, Venstre)

Tabell 7 viser store aldersvariasjoner i oppgitt stemmegiving, og det er særlig de yngste som skiller seg ut. Blant dem mellom 18 og 29 år har Ap, FrP og Høyre betydelig lavere oppslutning enn i de eldre aldersgruppene. For eksempel var det bare 4 prosent av dem under 30 år som oppga at de hadde stemt på FrP. Blant dem over 60 år var det 13,4 prosent som oppga FrP, mens de fikk 15,2 prosent ved valget. Motsatt stemte unge langt oftere MDG, Rødt eller SV. Mens bare 1,6 prosent av dem over 60 år oppga MDG, var det hele 15,9 prosent av dem under 30 år som svarte at de hadde stemt på dette partiet.

Det er færre dramatiske utslag når det gjelder utdanningsnivå. For eksempel har de to største partiene – Ap og Høyre – relativt jevn oppslutning på tvers av utdanningsgruppene. Men det er også noen tydelige avvik. FrP hadde langt høyere oppslutning blant respondenter med grunnskoleutdanning (16,8 prosent) enn blant respondenter med utdanning fra universitet eller høgskole (5,7 prosent). Motsatt ser vi at respondentene som svarte at de hadde stemt på Kristelig Folkeparti (KrF), MDG, SV eller Venstre, ofte hadde høyere utdanning.

Forskjellige partipreferanser i ulike grupper kan bidra til å forklare forskjellene mellom valgresultatet og oppgitt stemmegiving i den siste runden i valgkampstudien. For eksempel kan den lave oppslutningen til FrP i studien skyldes at de med lav utdanning var underrepresentert. I det neste avsnittet undersøker vi nærmere hvor representativt utvalget var ved å se på hvilke effekter vekting av materialet har på partioppslutningen.

Vekting og representativitet

Skjevhetene i oppgitt stemmegiving i valgkampstudien viser at netto-utvalgene i studien ikke er fullt ut representative for de stemmeberettigede i Norge. Som vi har sett, kan dette delvis forklares av at unge og personer med lav utdanning har større frafall enn eldre og personer med høy utdanning, og at utvalgene derfor er skjeve på kjente sosiodemografiske kjennetegn. Dersom avvikene i stemmegivingen utelukkende skyldes sosiodemografiske skjevheter i utvalget, vil vi få tilnærmet «korrekte» mål på partioppslutning (innenfor feilmarginen) ved å vekte datasettet. Vekting innebærer at vi gir underrepresenterte grupper (unge og lavt utdannede) mer «verdi» i analysene og tilsvarende mindre verdi til overrepresenterte grupper (høyt utdannede og eldre).

Dersom oppgitt stemmegiving i den siste runden av valgundersøkelsen stemmer noenlunde overens med valgresultatet når vi vekter materialet, er det en indikasjon på at de ulike gruppene (f.eks. unge) er representative for tilsvarende grupper (f.eks. unge) i befolkningen for øvrig – i alle fall når det gjelder stemmegiving.

Men det kan også være skjevheter i utvalget som er knyttet til andre uobserverte kjennetegn. Som vi påpekte i forbindelse med figur 4, er det indikasjoner på at de unge og de med lav utdanning som deltok i studien, er mer samfunnsengasjerte enn unge og lavt utdannede generelt. Dersom samfunnsengasjementet henger sammen med bestemte partipreferanser, vil det ikke hjelpe fullt ut å vekte materialet basert på sosiodemografiske kjennetegn. Oppgitt stemmegiving i t4 vil da avvike fra valgresultatet selv når vi vekter materialet.

For å undersøke effekten på stemmegiving når resultatene vektet, konstruerte vi flere vektevariabler. Først undersøkte vi den separate effekten av å vekte på henholdsvis kjønn, alder og utdanning og geografi. Deretter undersøkte vi effekten av å vekte på kjønn, alder og utdanning samlet.² I konstruksjonen av vekter har vi basert oss på en tredeling av alder (18–29 år, 30–59 år, 60 år eller eldre) og utdanning (grunnskole, vgs. og universitet/høgskole), i tillegg til kjønn (mann/kvinne). Tilgjengelig utdanningsstatistikk fra Statistisk sentralbyrå er publisert i aldersintervaller der det skiller mellom dem som er 16–19 år, og dem som er 20–24 år. Altså har vi ikke statistikk som overlapper fullstendig med populasjonen av stemmeberettigede (minst 18 år i valgåret). Vi undersøkte effekten av å vekte hele utvalget basert på informasjon om alle som er 16 år og eldre, og å vekte bare dem som er 20 år eller eldre i utvalget basert på tilsvarende aldersintervall i populasjonen. Resultatene ble svært like uavhengig av hvilken tilnærming vi brukte. Siden vektevariabelen har mer moderate verdier når vi vekter hele utvalget basert på statistikk for populasjonen som er 16 år eller eldre, har vi valgt å gå videre med dette datagrunnlaget.³

² Geografi er ikke inkludert i den samlede vekten, da det fører til svært høye verdier på vektevariablene.

³ Dersom vi vekter hele utvalget basert på informasjonen om befolkningen 16 år eller eldre, får vi en totalvekt som korrigerer for kjønn, alder og utdanning med vekteverdier mellom 0,38 og 3,93. Dersom vi bare vekter utvalget som er 20 år eller eldre, får vi vekteverdier som varierer mellom 0,39 og 8,37. I praksis betyr det at svarene til fem menn i alderen 20–29 år med grunnskole som høyeste utdanning ganges med 8,37. Når

Tabell 8 viser valgresultatet i 2017 og oppgitt stemmegiving i t4 med og uten ulike vektorer. De uthevede radene i tabellen viser samlet avvik (totalt og gjennomsnitt) for alle partiene mellom utvalgene og det faktiske valgresultatet. Avvikene er beregnet på samme måte som i tabell 3 ved å summere avvikene for hvert enkelt parti sammenlignet med valgresultatet. Gjennomsnittsavviket er beregnet ved å dele totalavviket på antall partier (inkludert «Andre»).

vi tar med hele utvalget, vektet svarene til 22 menn i alderen 18–29 år med grunnskole som høyeste utdanning, med 3,93.

Tabell 8. Valgresultat og oppgitt stemmegiving i siste runde i valgkampstudien (t4) med og uten vektorer. Prosent.

	Stortings- valget 2017	Valgkampstudien 2017, t4					
		Ikke vektet	Vektet for kjønn	Vektet for alder	Vektet for utdanning	Vektet for bosteds- region	Vektet for kjønn, alder og utdanning
Arbeiderpartiet	27,4	25,7	26,1	24,9	26,0	25,8	25,7
Fremskrittspartiet	15,2	11,2	10,8	10,2	13,1	11,2	11,6
Høyre	25,0	26,7	26,2	25,2	26,6	26,4	25,0
Kristelig Folkeparti	4,2	4,3	4,4	4,6	3,6	4,3	4,1
Miljøpartiet De Grønne	3,2	4,5	4,6	6,1	3,8	4,4	4,9
Rødt	2,4	3,1	3,2	3,6	3,4	3,1	3,8
Senterpartiet	10,3	10,5	10,5	10,1	10,7	10,9	10,8
Sosialistisk Venstreparti	6,0	7,4	7,6	8,7	6,7	7,4	7,8
Venstre	4,4	5,0	4,9	5,0	4,2	4,9	4,4
Andre	1,8	1,6	1,6	1,7	1,9	1,6	1,9
Samlet avvik partioppslutning (totalt)	–	11,7	11,6	15,8	8,4	11,5	10,7
Samlet avvik partioppslutning (gj.snitt)		1,2	1,2	1,6	0,8	1,2	1,1
n (uvektet)	2 926 836	1595	1595	1595	1595	1595	1595

Vektene er beregnet med utgangspunkt i todelt kjønn (mann/kvinne), tredelt alder (18–29, 30–59, 60 eller eldre) og tredelt utdanning (grunnskole, vgs. og universitet/høgskole). Respondenter som oppga at de ikke hadde stemt, er utelatt fra prosenteringen.

Tabell 8 viser at det samlede avviket mellom valgresultatet og oppgitt stemmegiving i t4 var på 11,7 prosentpoeng. Det gjennomsnittlige avviket for hvert enkelt parti (inkludert «Andre») var på 1,2 prosentpoeng.

Når vi veker for kjønn i analysen, endrer ikke totalbildet seg (enkeltpartienes oppslutning endres litt, men disse utjevner hverandre). Vi ser omtrent den samme effekten når vi veker for region (bosted).

Når vi veker for alder, *øker* det samlede avviket til 15,8 prosentpoeng, noe som er 1,6 prosentpoeng i snitt pr. parti. Som vi så over, var unge mer tilbøyelige enn eldre til å stemme MDG, SV eller Rødt og mindre tilbøyelige til å stemme Ap, FrP eller Høyre. Både Ap og FrP hadde allerede lavere oppslutning i valgkampstudien enn ved valget, og hvis vi gir de unges stemmer mer verdi, blir dermed disse partiene enda mer underrepresenterte.

Det samlede avviket i partioppslutning reduseres til 8,4 prosentpoeng og er minst når vi veker for utdanning. Gjennomsnittsavviket for partiene er da på 0,8 prosentpoeng. Det er særlig oppslutningen om FrP som henger sammen med utdanningsnivå, og når de lavt utdannede får mer vekt i analysen, reduseres derfor særlig avviket for FrP. Det at avviket reduseres når vi veker for utdanning, men ikke når vi veker for alder, tyder på at underutvalg basert på ulike utdanningsnivåer er mer representative for partipreferansene til tilsvarende grupper i befolkningen som helhet enn det aldersgruppene var. Altså kan vi anta at de lavt utdannede som deltok i valgkampstudien, var mer representative for dem med lav utdanning i befolkningen som helhet, enn det de unge som deltok i valgkampstudien, var for de unge i befolkningen som helhet.

Til sist viser tabellen at det samlede avviket er på 10,7 prosentpoeng når vi veker for både kjønn, alder og utdanning (1,1 prosentpoeng i snitt pr. parti). Med andre ord gjør en vekt som tar hensyn til skjevheter på alle tre kjennetegn, at det totale avviket blir mindre enn når vi ikke veker, men avviket blir større enn dersom vi bare veker for utdanning.

Avslutning

Dette notatet har presentert frafallsanalyser i valgkampstudien 2017. Valgkampstudien var en såkalt panelundersøkelse, der de samme respondentene ble fulgt over tid og intervjuet fire ganger. Den ble gjennomført som en webundersøkelse av Statistisk sentralbyrå (SSB). Den første undersøkelsen (t1) ble gjennomført før sommeren 2017, før

valgkampen var kommet skikkelig i gang. Den andre undersøkelsen (t2) ble gjennomført tidlig i valgkampen, mens den tredje undersøkelsen (t3) ble gjennomført i siste halvdel av valgkampen. Til sist ble den fjerde undersøkelsen (t4) gjennomført rett etter valget.

10 000 tilfeldige personer ble invitert til å delta i panelet, og 40 prosent av dem svarte på den første undersøkelsen. De som svarte på den første undersøkelsen, ble deretter invitert til å delta i de tre neste undersøkelsene. Antallet som svarte, sank gjennom undersøkelsesperioden. Av de 4033 som ble invitert til å bli med videre i de tre neste rundene, var det 2274 personer som svarte i andre runde, 2157 som svarte i tredje runde og 1836 personer som svarte i fjerde runde. Det betyr at det i den siste runden av undersøkelsen var 45,5 prosent av de inviterte som svarte, men disse utgjorde bare 18,4 prosent av dem som opprinnelig ble invitert til å delta i første runde av valgkampstudien. Det var mulig å ta «pauser» fra studien underveis, og i alt var det 1555 personer som deltok i alle de fire undersøkelsene.

Frafallet i undersøkelsen var størst blant de yngste og dem med lavest utdanning, og disse forskjellene ble forsterket gjennom studien. I den første runden var det også høyere frafall blant personer som var bosatt i Nord-Norge, men de geografiske forskjellene holdt seg ganske konstante i de videre rundene.

Konsekvensen av dette frafallet var at mens den yngste aldersgruppen (yngre enn 30 år) og de med lavest utdanning (grunnskole som høyeste utdanning) utgjorde henholdsvis 21 og 24 prosent av dem som opprinnelig ble invitert til å delta i valgkampstudien, utgjorde de bare henholdsvis 10 og 12 prosent av utvalget i den siste runden. Motsatt utgjorde de eldste (60 år og eldre) og de med høyest utdanning henholdsvis 31 og 33 prosent av dem som opprinnelig ble invitert til å delta, men hele 39 og 50 prosent av dem som deltok i den fjerde og siste undersøkelsen.

Det samme mønsteret finner vi når vi måler antall deltakelser: Eldre og høyt utdannede var klart overrepresentert blant dem som deltok i alle de fire rundene av valgkampstudien. Menn hadde også større sannsynlighet enn kvinner for å delta i alle de fire rundene. Denne kjønnsforskjellen gjaldt imidlertid bare for dem over 40 år og dem med videregående som høyeste utdanningsnivå. Blant dem under 40 år og blant dem med lavest og høyest utdanningsnivå var det ingen kjønnsforskjeller i frafallet underveis i studien.

Frafallet i valgkampstudien har konsekvenser for nivået på den rapporterte valg deltakelsen og på partioppslutningen. Andelen

respondenter som i den fjerde runden svarte at de hadde stemt ved valget, var tydelig høyere enn den faktiske valgdeltakelsen. Overrapporteringen av valgdeltakelse ser ut til å henge sammen med frafallet som var knyttet til alder og utdanning. De yngste og de med lavest utdanning, som i minst grad deltar ved valg, og som også hadde størst frafall, oppga i mindre grad enn eldre og høyt utdannede at de hadde stemt ved valget. Men basert på hva tidligere studier har vist, er det indikasjoner på at forskjellene knyttet til alder og utdanning i valgdeltakelse skulle vært enda større.

Når det gjelder den rapporterte stemmegivingen til respondentene sammenlignet med det faktiske valgresultatet, var det en underrepresentasjon av respondenter som hadde stemt på Fremskrittspartiet (FrP) og Arbeiderpartiet (Ap). Motsatt var det en overrepresentasjon av respondenter som hadde stemt på Høyre, Sosialistisk venstreparti (SV) og Miljøpartiet de grønne (MDG). Med noen unntak fant vi et lignende mønster når det gjaldt frafallet underveis. Sammenlignet med dem som bare deltok i den første runden av studien, var det blant dem som deltok i alle de fire rundene, en underrepresentasjon av respondenter som foretrakk Ap og FrP og en underrepresentasjon av respondenter som foretrakk Høyre, SV, Venstre og Rødt.

Forskjellene mellom valgresultatet og oppgitt partivalg blant respondentene ser særlig ut til å henge sammen med frafallet som var knyttet til respondentenes utdanningsnivå. Dette gjelder særlig for FrPs velgere, som sjelden har høyere utdanning, og velgerne til MDG, SV og Venstre, som ofte har høyere utdanning.

Til slutt i notatet undersøkte vi hvordan vektingen av valgkampstudien på sosiodemografiske kjennetegn påvirker hvor representativt utvalget er når det gjelder stemmegiving. Disse analysene baserer seg utelukkende på den siste runden av studien (t4), da det er denne runden som har data (stemmegiving) som kan måles opp mot en fasit (valgresultatet). Analysen viste at det samlede avviket for partienes oppslutning reduseres mest når vi vekter for respondentenes utdanningsnivå, altså blir utvalget i t4 mer representativt når det gjelder stemmegiving når vi korrigerer for utvalgsskjevheter som er knyttet til utdanning.

Vekting av skjevheter som er knyttet til kjønn, hadde ingen effekt på det samlede avviket, mens vekting på alder *økte* det samlede avviket for partiene. Dette kan indikere at særlig den yngste aldersgruppen (under 30 år) i valgkampstudiens siste runde var mindre representative for tilsvarende gruppe i befolkningen enn det de lavest utdannede i valgkampstudien var.

Litteratur

- Aalberg, T., Maurer, P. & Karlsen, R. (2019). Populistiske holdninger i norsk valgkamp. I J. Bergh & B. Aardal (red.), *Velgere og valgkamp*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bergh, J. & Christensen, D. A. (2019). Sporadiske velgere eller permanente hjemmesittere? I J. Bergh & B. Aardal (red.), *Velgere og valgkamp. En studie av stortingsvalget 2017*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Fitzgerald, J., Gottschalk, P. & Moffitt, R. (1998). *An analysis of sample attrition in panel data: The Michigan Panel Study of Income Dynamic*. Report 0898-2937. National Bureau of Economic Research.
- Haugsgjerd, A., Karlsen, R. & Aalberg, T. (2019). Velgere i valgkamp - forsterkes politiske forskjeller? I J. Bergh & B. Aardal (red.), *Velgere og valgkamp. En studie av stortingsvalget 2017*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Porter, S. R. & Whitcomb, M. E. (2005). Non-response in student surveys: The Role of Demographics, Engagement and Personality. *Research in Higher Education*, 46(2), 127-152. doi:10.1007/s11162-004-1597-2
- Vandecasteele, L. & Debels, A. (2006). Attrition in Panel Data: The Effectiveness of Weighting. *European Sociological Review*, 23(1), 81-97. doi:10.1093/esr/jcl021